

Mačak u vreći

Čovjek je od pamtivijeka pripitomljavao životinje da mu služe za rad i dobivanje hrane. Mačka je jedna od prvih životinja koju je čovjek pripitomio (oko 3500 godina prije Krista) i do danas je sačuvala svoj status ne samo domaće životinje (vješte u hvatanju miševa) nego u prvome redu kućnoga ljubimca. Poseban status koji ima mačka (naravno, uz psa) kao pratitelj ljudskoga roda *od kolijevke pa do groba* očituje se i u hrvatskoj frazeologiji. Ali, pogledajmo prvo što možemo reći o mačkama. Znamo da postoje divlje i pitome, domaće mačke (latinski *Felis catus*), da često udomimo kakvu skitnicu jer nam se srce para kad kakvo polusmrznuto mače tužnih očiju ugledamo pokraj nogostupa te da se posebno divimo dugodlakim perzijskim i angorskim mačkama te kratkodlakim vitkim sijamskim mačkama zbog njihove ljepote i elegancije iako smo svjesni da postoje i one bezdlake i bezrepe koje ne kroče pistama mačjih natjecanja ponukane ambicioznim vlasnicima koji su zaljubljeni u svoje mace. Divimo im se zbog iznimno razvijenih osjetila (posebice mačjih očiju), razvijenoga osjećaja ravnoteže te njihove elastičnosti, spretnosti i sposobnosti da iziđu žive iz opasnih situacija u koje se često same dovedu. Stoga kažemo da mačka ima devet života i da se uvijek dočeka na noge. Osim što je miroljubiva, umiljata, sklona češkanju, pri kojemu izražava zadovoljstvo i ugodu predenjem, mačka može biti agresivna i opasna zvjerka koja svoje nezadovoljstvo izražava frktanjem, a ako se osjeća ugroženom, može i ogrepsti. Za bolesnu mačku često kažemo da je šugava, upozoravamo djecu da oprezno prilaze mačkama jer one mogu prenijeti bolest.

Crna mačka

Poseban status ima crna mačka, oko koje postoje podijeljena mišljenja. Dok pripadnici nekih kultura (veći dio Europe, SAD) smatraju velikom nesrećom ako im crna mačka prijeđe preko puta i praznovjerno pljunu triput ili zaobilaze put kojim su vidjeli da je prošla, pripadnici drugih kultura (Velika Britanija, Japan) obožavaju crne mačke i smatraju ih srećonošama. U starome Egiptu mačka je općenito bila sveta životinja, a crne su mačke bile posebno obožavane. Čak se i egipatsko božanstvo Bastet (zaštitnik kuće) prikazivalo kao crna mačka sa zlatnim očima. Njezin poseban status očitovao se i u zagrobnome tretmanu, pa su mačji kosturi otkriveni u piramidama u kojima su upućene u vječnost zajedno sa svojim vlasnicima. U europskome kršćanskom kulturnom krugu mačka je, simbolički gledano, demonska prepreka koja nas odvaja od Boga, a u srednjemu je vijeku svaka prava vještica koja imalo drži do sebe imala brzu metlu i – crnu mačku.

Tom i Jerry

Od najranijega djetinjstva bombardirani smo književnim i umjetničkim djelima u kojima se pojavljuju mačke. Dok nam u ušima još uvijek odzvanjaju stihovi brojalice/igre/pjesmice

„Ide maca oko tebe, pazi da te ne ogrebe...”, klinci naslonjeni na jastučice s likom *Hello Kitty* gledaju popularne bezvremenske crtiće u kojima mačak Tom hvata miša Jerryja, vještac Gargamel više na svojega Azrijela („Azrijele, ti glupa mačketino...”), a kanarinac Twity izgovara svoju čuvenu rečenicu: „Mislim da sam vidio mica-macu.” Prije spavanja djeci čitamo bajku *Mačak u čizmama*, a poslije sami čitaju školsku lektiru *Mačak Džingiskan i Miki Trasi*. Ljubitelji filmskih klasika sigurno će se prisjetiti horora *Ljudi mačke* i *Prokletstvo ljudi mačaka*, poznate oskarovke ljubičastih očiju (Elizabeth Taylor) u *Mački na vrućem limenom krovu* te *Žene mačke* (*Catwoman*), koja je nastala prema stripovima i filmu o Batmanu, a koja je, kako bi se žargonski reklo, prototip prave ili dobre mačke.

Mačji kašalj

I događaje u svom životu često opisujemo slikama iz mačjega života. Ne podnosimo se međusobno kao pas i mačka, u neravnopravnoj borbi s protivnikom igramo se mačke i miša, kad okolišamo, vrtimo se oko čega kao mačka oko vruće kaše, kad nam se ne sviđa kako smo nešto odradili, slegnemo ramenima svjesni da se prvi mačići u vodu bacaju, a kad nam posao pođe za rukom, kažemo da je to jednostavno za nas bio mačji kašalj. Iskusnoga ili snalažljivoga čovjeka koji se uglavnom poigrava sa ženama i nikad se ne zaljubi kao mačak (u veljači) zovemo starim mačkom. Po kući premještamo ili prenosimo stvari kao mačka mlade, slušamo glazbene emisije u kojima ima previše mačje derače, pri odijevanju slušamo savjete Modnoga Mačka, a u suvremeno doba zbog brzoga života i stresnoga posla dolazimo kući prebijeni kao mačke.

Ne kupujte mačka u vreći!

I kad smo već pomislili da znamo mnogo o mačkama i njihovu životu, pitamo se kako je mačak iz naslova ovoga rada završio u vreći i tko ga je kupio. Frazem *kupiti/kupovati mačka (mačku) u vreći* sa značenjem ‘kupiti/kupovati naslijepo (bez prethodne provjere), kupiti/kupovati ne znajući što je i kakvo je ono što se kupuje’ aludira na trik kojim su se lukavi prodavači služili na srednovjekovnim tržnicama. Umjesto vrlo skupih i u prehrambenome procesu tada cijenjenih životinja, svinje ili zeca, u vreću ili torbu stavljane su jeftine mačke. Ako kupac nije odmah pogledao što se nalazi u vreći, kod kuće je uvidio da je žrtva prijevare. Putem srednjovjekovnih književnih izvora frazem se proširio Europom, a tomu je pridonijela i njemačka priča o Tillu Eulenspiegelu i mački koja je prodana u vreći umjesto zeca. Frazem je dobio inačice, pa je u nekim europskim

jezicima u vreći ili torbi prodana mačka (njemački *die Katze im Sack kaufen*; francuski *acheter un chat dans un sac*, *acheter chat en poche*; ruski *купить кошку в мешке*, poljski *kupować/kupić kota w worku*), dok je u drugima prodan zec (češki *koupit zajíce v pytli*). U talijanskome je jeziku frazem sa sastavnicom *mačka* (*comprare la gatta nel sacco*) izišao iz aktivne uporabe i umjesto njega danas se upotrebljavaju frazemi u kojima je naglasak stavljen na neprovjeravanje kupljene robe (*comprare a scatola chiusa* – kupiti u zatvorenoj kutiji, *comprare a occhi chiusi* – kupiti zatvorenih očiju). Međutim, engleski i grčki frazemi u okviru istoga koncepta prijevare upućuju na životinju koja se uistinu trebala naći u vreći, tj. na svinju (engleski *to buy pig in the poke*, novogrčki *παιρνω γουρούνι στο σακί*).

Danas se u hrvatskome jeziku frazem *kupiti mačka u vreći* upotrebljava u kontekstima prijave s obzirom na kvalitetu kupljene robe pogotovo kad je riječ o falsificiranju modnih robnih marka. Tako se u sklopu nacionalne kampanje *Ne kupujte mačka u vreći* hrvatske građane upozorava na opasnost trgovine krivotvorenim i piratskim proizvodima, a objavljen je i telefonski broj na koji osviješteni građani ili oni koji su nasamareni mogu prijaviti imitacije skupocjenih modnih marka. Borba za pravo potrošača da dobiju kvalitetan i originalan proizvod u nas je posebno aktualizirana ove godine kad je hrvatska predstavница u Europskom parlamentu Biljana Borzan pokrenula istraživanje o kvaliteti i cijeni popularnih prehrambenih i higijenskih proizvoda za koje smo dugo sumnjali da nisu iste kakvoće u svim europskim zemljama, što je na kraju i dokazano. Politika prve i druge brzine tako se reflektira s visoke političke scene na kvalitetu našega svakodnevnog života, naše hrenovke, jogurte, namaze, napitke, bombone, dječju hranu i deterdžent za pranje rublja.

I tako smo – mic po mic – došli do kraja!